

SANAT EĞİTİMİ

Doç. Dr. İnci SAN*

Sanat Eğitimi Nasıl Tanımlanır?

Sanat eğitimi, kaplamsal ve genel anlamında, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitimi tanımlamaktadır. Bu eğitimin okul ve öğrenim düzeylerine göre ele alınması ise sanat eğitiminin daha dar alanını kapsar; okullardaki güzel sanatlara ilişkin ders ve etkinlikler bütünü olarak anlaşılır.

Günümüzde anlaşıldığı biçimiyle, genel eğitim süreci içindeki sanat eğitiminin konuları içine, geçmiş ve şimdiki zaman girmekte, genel olarak sanat, sanatsal yaratma, sanat tarihi gibi konularda ve müzik, resim gibi özel alanlarda, kuramsal bilgi aktarımı ile uygulamalı ve kılgsal (tatbiki ve amelî) çalışmalar bir arada yer almaktadır.

Bu durumda, sanat eğitiminde ders ve çalışmalar güzel sanatların şu dallarını içerir ya da içerebilir: Resim, çizim, grafik, yontu, mimarlık; kullanım sanatları diyebileceğimiz çömlekçilik, dokuma, sepet örme, hâttâ marangozluk gibi dekoratif ve el sanatları; afiş, fotoğrafçılık, film gibi görsel iletişim alanları. Bu görsel ve yoğunlu (plâstik) sanat dalları yanına işitsel (auditif) denilen alanlar da katılır. Böyle olunca sanat eğitimi kavramı en yetkin ve çağdaş anlamına ulaşmış olmakta, yazın (edebiyat) ve müziğin yanısıra tiyatro, opera, bale ve sinema gibi sahne ve gösteri sanatları ile televizyonu, bir başka deyişle basın, yayın ve kitle iletişim araçlarının özellikle görsel-ışitsel olarak estetikle ilgili alanlarını içine almaktadır.

(*) Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

Öyleyse, 6-15 yaş arasındaki çocuk ve ergen, (okul öncesinden başlayarak) okul içi ve okul dışında yapıcı ve üretici olarak rol aldığı sanatsal uğraşlar yanında sanatın, yaşına göre kendini ilgilendirebilecek pek çok alanına izleyici, değerlendirici ve gereğinde eleştirici olarak ve biran önce katılarak, sanatın insan yaşamındaki yerini algılar.

İyi bir müziği dinleyerek, etkili bir tiyatro oyununu seyrederek, bir resim-heykel müzesini gezerek o sanatı yaşayan çocuk ve ergen, aynı yaşantıları, benzer coşkuları, eliyle çamur ya da plâstiki yoğurup biçimlendirirken, boyalarla uğraşırken, kağıtları katlayıp yeni biçim ve deneyimlere ulaşırken ya da basit müzik araçları veya ses veren herhangi bir cisimden birtakım değişik sesler üretirken de yaşar. Özellikle yeniliğe ve değişikliğe yatkın yapısıyla çocuk, üretici ve yaratıcı etkinliğe çabucak geçer. Zamanında kendisine böyle olanaklar verilmiş ergenin de, ergenlik döneminin getirdiği sorunlara karşın, pek fazla ketlenmeye uğramaksızın, sanatsal uğraşlarında özgürce ve bilinçlice yol alabileceği açıktır.

Kendisine sanatsal ilgi alanları erkenden açılmış, evinde, yuvada, ana okulunda sanat eğitimini almaya başlamış olan küçük çocuk ilkokulda sınıflar ilerledikçe çevresindeki sanatsal olguları, tüm biçimlendirmeleri, yavaş yavaş değerlendirebilir, eleştirel tavrını alabilir, güzeli anlamaya ve onu aramaya başlar. Bugün gene yaygınca kulanılmaya başlanan "estetik eğitim" kavramı, eskisi gibi edilgin (pasif) değil, katılmacı, söz sahibi, eleştirici ve aynı zamanda üretici, yapıcı, yaratıcı bireyler geliştirmeyi öngörmekte, onlara toplumsal sorumluluklar da yüklemektedir.

Sanat denen çok yönlü ve boyutlu olguyu türlü biçimleriyle yaşayarak eğitilen ve yetişen çocuk ve gencin, olay ve olguları çok yönlülükleri ve çok boyutlulukları içinde görüp yorumlayabilen, kavrayabilen, yeniliklere, çağdaş her türlü gelişmeye, her tür yeni biçim ve biçimlendirmeye açık, çağındaki gerek bilim ve teknolojiye, gerek toplumsal değişme süreçlerindeki yeni gelişmeleri anlamaya yatkın, hoşgörülü, fakat aynı zamanda dinamik bir kişilik geliştireceği kesindir.

Özetleyecek olursak, sanat eğitimi çocuk ve ergeni bir sanatçı yapmayı amaçlamaz (bunu her güzel sanat dalındaki özel öğrenim veren kurumlar üstlenmişlerdir, konservatuvarlar, güzel sanatlar akademileri gibi); çağdaşlaşma süreci içinde toplumda yetişmekte

SANAT EĞİTİMİ

olan kuşakları her alanda yaratıcılığa yönelten bir ders içi ve ders dışı etkinlikler bütünüdür.

İki Önemli Sanat Eğitimi Görüşü

Çocuk bir dâhi midir ya da küçük bir sanatçı mıdır? Onu sanatsal yaratıcı uğraşlarında tümüyle içgüdülerine mi bırakmalıyız, hiç karışmamalı mıyız? (İyiye, güzeli, doğruyu onun kendi kendisine bulmasını mı sağlamalıyız?) Yoksa bu uğraş ve etkinliklerde onu yönlendirmeli, yanlışları varsa, onu incitmeden, kırmadan ama kesinlikle belirtmeli miyiz? (Yeri gelmişken şunu da vurgulayalım: Çocukları, özellikle okul-öncesi ve ilkokul birinci, ikinci sınıf çocuklarını, çizme, boyama, yoğurma uğraşlarında doğalcı-gerçekçi davranmaya, eşyayı doğadaki renkleriyle, gerçeklikteki biçimleriyle çizip boyamaya zorlamamalıyız, çocuklardaki kendiliğindencilik (spontanlık) ve imgeleme gücünü yaşatmalıyız; bu gibi davranışlar çocukta güvensizlik yaratır. Onun hazır biçim ve kalıplardan kaçınarak yaratıcılığa yönlendirilmesi erken yaşlar için özellikle önemlidir: Bu yaşlarda çocuk somut düşünür, fakat gerçekçi değildir, bu unutulmamalıdır. Demek ki yanlış derken doğalcı gerçekçi anlayışa uygun olmamayı değil, çocuğun çeşitli ketlenmelerini, tıkanmalarını gösteren, onu sıkıntıya sokan durumları kastediyoruz.)

Yukardaki soruları açıklamak için sanat eğitimindeki belli başlı anlayış ve görüşlere kısaca yer vermek gerekmektedir:

Sanat eğitimi evrensel olarak başlıca iki temel görüşe indirgeyebileceğimiz değişik anlayışlarla ele alınmıştır. Bu iki anlayışı, insan eğitiminin ağırlık kazandığı sanat eğitimi, bir başka deyişle **sanat yoluyla eğitim** ve bunun karşısında, sanatın ağırlık kazandığı, sanatın kendisi için, sanatın anlatılması ve anlaşılması için uygulanan **sanat için eğitim** anlayışı olarak özetleyebiliriz.

İlkinde önemli olan sanatsal yaratıcı uğraşların genel eğitim sistemi içinde insanı yetiştirici süreçler olarak yer almasıdır. Özgür yaratıcılık, çocuğun işine karışmamak, onu kendi haline bırakmak, az yönlendirmek bu anlayışın getirdiği düşüncelerdir. (Read, 1958; Yetkin, 1968)

Diğerinde önem verilen ise karmaşık ve çok yönlü sanat olgusunun kendisidir. Çocuk, ergen ve yetişkinin çağını anlaması bakımından özellikle çağdaş sanat biçimlemelerinin üzerinde didaktik olarak

durulur. Burada çocuğun kendiliğinden ne yapacağı değil, öğrencinin neye gereksindiği ve neler öğrenmesi gerektiği önem kazanmıştır. (Field, 1972; Otto, 1964 ve 1969)

Dikat edilirse anlaşılacaktır ki, sanat yoluyla eğitim, çocuk ve ergende akıldan, aklın denetiminden çok duyulara, duyguya, heyecana yer vererek, eğitim sistemlerindeki aşırı ussallaşmaya (rasyonalizasyon) karşı çıkmayı, bu olguyu dengelemeyi amaçlamaktadır. Ağırlık duygusalılıkta, duygusal yaşantıdadır.

Sanat için eğitim ise, belki biraz daha somut ve gerçekçi bir yaklaşımla, çağımızın bilimsel ve teknolojik bir çağ olduğunu kabul eder ve bu gerçekten yola çıkarak sanat eğitimini de ussal (aklı) temellere oturtur. Yaratıcı, yapıcı, üretken süreçler kadar, sanatın öğretilirliği üzerinde durur, duygusallığın yanısıra, tüm yeti ve yetenekleri ile zihinsel ön plâna alır; sanat uğraşlarında çocuğun da, ergenin de yaptığını ve yapılanı sözelleştirerek, söze dökerek kavramlaştırmasını, üzerinde düşünerek yargılamasını, eleştiri ve değerlendirmelerini ussal temellere dayamasını ister.

Kısaca ve en kolay anlaşılacağı için duygusal ve ussal diye tanımlayabileceğimiz bu iki görüş, ilk bakışta birbirlerine karşıt gibi görünüyorsa da, kanımızca aslında birbiri yanısıra yer alarak, bir geçit karma görüş oluşturulabilir. Yapılması gerekli olan, (evrensel anlamda) endüstrileşen, teknolojiyle sürekli ilerleyen ve ister istemez akılcı bir çağ olan günümüzü, bir zamanlar yapıldığı gibi yadsımamak; çağımızın verilerini kabul ederek ona yaklaşmak; ama bunun uzantıları olan tek yanlı bir eğitime, öğrencileri yalnızca fen ve doğa bilimleri ve teknik bilgilerle donatarak birer yarış atı ya da robot yetiştirilmesine, sanat ve estetik eğitimin olanaklarını seferber ederek karşı çıkmak; gene akılcı yoldan, bilimsel temellere oturarak bu tek yanlı eğitim ve öğretimin yol açtığı ve açacağı kayıpları önlemeye çalışmaktır.

Görüldüğü gibi sanat eğitiminin birçok yönü ve boyutu vardır. Sözelimi, sanat yoluyla eğitim olarak ele alındığında çocuğu psikolojik olarak rahatlatan, ona özgür yaratma olanağı veren yanıyla sağaltıcı, rekreatif, regeneratif boyutu; özellikle grup içinde yapılan çalışmalar dolayısıyla, grup ve toplum içinde kendini, arkadaşlarını anlama, tanıma, iletileri algılama, kendini ve ilgilerini başkalarına duyurabilme olanağını vermesi bakımından iletişimsel boyutu; algılama yetisini, imgelem gücünü, görsel yeteneğini geliştirmesi, çocuğun ve

SANAT EĞİTİMİ

ergenin anlatım (ifade) biçimlerini genişletip zenginleştirmesi bakımından yaratıcı boyutu ve çok yönlü, hoş görülü, insancıl düşünme ve davranışa götüren boyutlarıyla sanat ve estetik eğitim, okul-öncesi eğitimle; zihinsel bedensel sakat çocukların eğitimiyle olduğu kadar rehberlik hizmetlerinde, din ve ahlâk eğitiminde olduğu kadar okul-aile-çevre ilişkileriyle de bağlar kurabilen kapsamsal bir alandır.

Gerçekten okullarımız ve genelleştirebiliriz, günümüzün bilimsel ve teknolojik dünyası hep akla, us'a yöneliktir; çocuğa bolca bilgi aktarılmakta ve genelde, aynen tekrarı istenmekte, çocuk ezbere yönelmekte, kendinden birşey bulma, yeni birşey yaratma, yeni ve değişik bir düşünce ya da yaratı ortaya çıkarma gibi yetenekleri körelmektedir. Öyleyse, sanat eğitimini bile usçu temellere oturtsak da, savsaklamamız gereken husus, gene sanat eğitimi aracılığıyla, bu us ağırlıklı eğitim sistemi içinde, (özellikle görme başta olmak üzere, işitme ve sonra tad ve koku alma, dokunma gibi) duylara, duygulara, duygulanım ve heyecanlara da yer vermektir. (San, 1979)

Çok genel olarak, sanat yoluyla eğitim anlayışının okul-öncesi ve ilkokul için, sanat için eğitim anlayışının da ortaokul ve liseler için uygunluğunu ileri sürebiliriz. (San, 1980)

Temel Sanat Eğitimi Dersleri:

Temel sanat eğitimi, kavram ve adlandırma olarak biraz karışıklılığa yol açıyorsa da, sanat eğitiminin uygulamalı ve kılğısal çalışmalarını dersler içinde düzenleyen, bilimsel yöntemlere dayandırılarak ve disiplinler arası bir anlayışla ele alındığından daha çok sanat için eğitim anlayışı içinde düşünülebilecek bir ders içi sanatsal yaratıcı etkinlikler programıdır. Çocuk ve ergenin, bir sanat eğitimcisinin yönlendirmesinde, görsel yoğrumsal alanda ve genellikle çalışma grupları içinde ortaya konan bu yaratıcı etkinlikler, nokta, çizgi, ritm, doku, dinamizm, düzenleme (kompozisyon) gibi konuları ayrı ayrı ve birarada ele alır. Özellikle görsel algı ön plâna alınarak tüm duyu ve duyumların farkına varılması sağlanır; burdan çıkarak malzeme ile düşünce arasındaki çeşitli ve değişik bağlantıların kurulması, alıştırmalarla pekiştirilir. Tasarlama ve tasar-çizimlerde (dizayn) denetlenemeyecek sürprizlere yer vermeden yüzeysel ya da mekânsal düzenlemelere varılır. Madde ile, çevre ile iletişimin kurulduğu bu etkinliklerde gözlem, algı, bellek gücü, çağrışım, imgelem, bilgi, düşünme, usavurma (muhakeme), değerlendirme ve eleş-

tiri gibi duyussal (affektif) ve bilişsel (kognitiv) zihinsel yetiler yer aldığından, bu dersler hem el becerilerini hem zihni geliştirici yanı ile önem kazanır.

Temel sanat eğitimi, araştırma, bulma, uygulama, deneme, denetleme ve sonuçlandırma süreçlerini içerdiğinden, bilimsel araştırma ve yöntemlere koşutluk göstermekte, aynı zamanda insandaki yaratıcı gücü uyarmaktadır. (Gökaydın, Telli ve Tekin, 1973)

Türkiye'de Örgün Eğitimde Sanat Eğitimi

a) Cumhuriyet Öncesine Kısa Bakış

Dünyada, özellikle Batı'da sanat eğitimi 19. yy. dan bu yana, toplumsal değişmeler, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yanında siyasal gelişmelerden de etkilenmiş, eğitim politikaları içinde yer alan sanat eğitimi siyasalarının, saptanabilir değer ve ölçütlerine göre değişiklikler göstermiştir. Kimi zaman kültüre az değer verildiği söylenerek genel kültür düzeyini artırıcı, kimi zaman genel yaşam biçimindeki zevk düzeyini yükseltici, bazen dünya piyasasına daha nitelikli ve zevkli eşya sürebilme gibi ekonomik bir etken, bazen de halka ve halk sanatlarına dönük ya da çocuktan yana olmak gibi birçok işlev, erek ve ideoloji yüklenmiştir. Yüklendiği işleve göre de örgün eğitim kurumlarındaki sanat eğitiminin verilış tarzı başka başka olmuştur. (San, 1980)

1908 Meşrutiyeti ile birlikte Türkiye'yi etkilemeye başlayan Batılı anlayış, o zamana dek büyük bir olasılıkla bir usta-çırak ilişkisi içinde sürdürülegelen zenaat eğitimi yanında, pedagojik amaçla belki çok küçük bir zümreyi ilgilendirmiş olan sanat eğitiminin, meslek okullarından başlayarak ülkemizde örgün eğitim alanına girmesini sağlamıştır.

1883'de kurulan Sanayi-i Nefise Mektebinde (Güzel Sanatlar Okulu) Avrupa tekniğine göre portre ve peyzaj üzerine çalışmalar yürütülürken, öteki kollarda canlı yaratık ve insan resmine karşı sürdürülen çekingenlik dolayısıyla resim derslerinde taş baskı (litografya) çalışmaları, cansız modellerin, peyzajların ya da tahtaya çizilen geometrik ve bitkisel motiflerin kopya edilmesi ve renkli kartpostallardan büyültmeler yapılması biçiminde çalışmalar yapılıyordu. Mühendis ya da Harbiye ve Sanayi Okullarında, bu okulların meslek- sel amaçlarına göre geometrik örgeler, "ornament"ler ve arabeskler

SANAT EĞİTİMİ

çizdiriliyordu. 1910'da resim-iş öğretimi konusunda incelemeler yapmak üzere Maarif Nazırı tarafından Avrupa'ya gönderilen İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), oradaki resim öğretimi konusunda belgeler getirmiş, konferanslar düzenlemiş, yazılar yayınlamıştır. (Köksal, 1975)

b) Cumhuriyetle Gelen Atılımlar ve Günümüzdeki Durum:

Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı gerek edinmiş Cumhuriyet, kültürel temeller üzerine kurulmuş ve Atatürk, sanat ve eğitim sorunlarına da özel bir önem vermiştir. Hemen ilk yıllardan başlayan kültür ve sanatla ilgili çalışmalar, aşama aşama ilerlemiş, sanat eğitim ve öğretimi yapan kurumlar ardarda açılmıştır. Millî Eğitim sorunları üzerine girişimlerin başladığı 1925 yılında okullardaki sanat eğitimi ve resim öğretimi üzerinde de durulmuş, o yıl ülkemize getirilen eğitimci John Dewey'in M.E. Bakanlığına verdiği raporda, sanat eğitimine özel bir bölüm ayrılmış, Dewey öğretmen okullarında sanat dersi öğretmeni yetiştirilmesi için özel dersler önermiştir. 1924'de Orta Öğretim Öğretmenleri Kanununda, o zamana dek gezici öğretmen sayılan resim öğretmenlerine öteki ders öğretmenlerine denk haklar verilmiş; 1925'de ilkokullarda resim ve elişleri okutacak öğretmenler için bazı öğretmen okullarının beşinci sınıflarında özel bölümler açılması öngörülmüş; 1926'de Sanayi-i Nefise Talimatnamesi (Güzel Sanatlar Yönetgesi) yapılarak güzel sanatların öğretiminin düzenlenmesi ve gelişmesi için bir encümen (komisyon) kurulmuştu.

1926'da kabul edilen ilkokul programındaki resim ve elişleri bölümlerinin uygulanabilmesi için öğretmen yetiştirilmesine başlanmıştır. Avrupa'dan tanınmış öğretim üyeleri çağrılarak Ankara'da ilk ve ortaokul öğretmenleri için iş ilkelerine dayalı bir öğretim kursu düzenlenmiştir.

1927'de İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebinde bir resim öğretmeni kursu açılmış; ayrıca okulun öğrencilerinden resim öğretmeni olmak isteyenlere eğitbilim (pedagoji) dersleri verilmesine başlanmıştır. Bunu 1932'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde resim-iş, 1937'de de müzik bölümlerinin açılması izlemiştir.

1938'de uygulanmaya başlanan ortaokul programında, haftada önce bir, sonra ikiye çıkarılan resim derslerinde, her üç sınıfta da serbest ve doğadan resim, süsleme resim ve sanayi resimleri yaptırılıyordu. Türk mimarlığının ürünleri, çiniler ve nakışların incelenmesi

de bu derslerin kapsamına girmektedir. Müzik ve güzel yazı dersleri de yer almaya başlamıştır.

1949'daki Maarif Kongresinde, bazı yetersizlikler dolayısıyla resim dersleri yeniden haftada bire indirilmiş, buna karşılık her üç sınıfa, haftada ikişer saat el işleri (kızlara ev işleri), lise sınıflarına birer saat resim ve müzik, lise son sınıflara da sanat tarihi dersleri eklenmişti. 1949'dan bu yana uygulanan ortaokul programında İş Bilgisi adı altında toplanan ve Ticaret, Tarım, El ve Ev işleri bölümlerine ayrılan derslerin amacı herhalde yaşama hazırlıktı. Ancak bu derslerin yürütülmesi için gerekli işlikler, araç ve gerecin sağlanma güçlüğü yanında dersi verenlerin yeni bilgi ve tekniklerle donatılması da zor olmaktadır. (Köksal, 1975)

1962'de toplanan 7. Milli Eğitim Şurası, eğitim, kültür ve sanat sorunlarının geniş biçimde ve altı ana bölüme ayrılmış olarak incelendiği bir şuradır. Her bölüme ilgili komisyonun bir rapor sunduğu bu toplantılarda, Kültür İşleri ve Güzel Sanatlar Komisyonunun raporundaki öneriler arasında şunlar da bulunmaktadır:

“Halk eğitiminde güzel sanatların etki gücünden yararlanma, plastik sanatlar eğitimine önem verilmesi, yaygınlık kazandırılması,... eski eserlere ve müzelere çağdaş bir yaklaşımla eğilinmesi, v.d...”

Ayrıca bu raporda güzel sanatların eğitim hayatımız ve ulusal kalkınmamız açısından taşıdığı değer vurgulanmış, sanatın çağımızda, günlük yaşamın, sanayi, ticaretin içine nasıl yayıldığı ve etkisi açıklanmış, milli birliği sağlamadaki rolü, ülkemizin temsilinde ve tanıtılmasındaki hizmeti belirtilmiştir. Bu nedenlerle üniversite ve her derecedeki okullarda güzel sanatlar eğitimine en geniş biçimde yer verilmesi, “devletin gerçek bir sanat politikasına sahip olması” istenmiş, bu yoldaki çalışmaların: a) Halk sanat eğitimi, b) Okullarda sanat eğitimi, c) Sanatçıların yetiştirilmesi yolunda yürütülmesinin karara bağlandığı belirtilmiştir (7. Milli Eğitim Şurası, 5-15 Şubat 1962, s. 50-61).

1974'deki 9. Milli Eğitim Şurasında, sanat eğitiminin orta öğretim kurumlarında öğrencilerin ilgi ve isteklerine göre seçecekleri kol faaliyetleriyle desteklenmesi öngörülmüş, lise ve dengi okullarda da sanat eğitimi dersleri seçmeli dersler arasına konarak öğrencilerin yeteneklerine göre seçim yapmaları düşünülmüştü.

1978'de orta öğretim kurumlarında iki saatlik zorunlu ders olarak hazırlanan “Turizm ve Sanat Eğitimi” dersi, öngörülen geniş kap-

SANAT EĞİTİMİ

samlı, çağdaş müfredat programına ve çok yerinde ilke ve amaçlarına karşın, öğretmenler hazırlıksız yakalandığı, daha doğru bir deyişle, gerekli ön çalışma yapılmadan dersler yürürlüğe konduğu için, iktidar ve tutum değişikliği de buna eklenince, yürütülmemiştir. Oysa iyi bir hazırlıkla, ülkenin gereksindiği turizm atılımı için gerekli bilinçdirme, planlandığı biçimde sanat eğitimi dersleri içinde başarılı olabilir, çağdaş ve çok yönlü bir sanat eğitimi uygulanabilirdi. Son Milli Eğitim Şuarsında (1981), liselerde güzel sanatlar adı altında bir dersin okutulmasının kararlaştırıldığı, 1981-82 öğretim yılı başlar başlamaz ortaokullarda gene "İş ve teknik eğitim" adı altında bir dersin, güzel sanatlara ilişkin derslerin sayısının düşürülerek okutulacağını öğrenmiş bulunuyoruz.

Orta öğretimde genel olarak, resim ve müzik gibi derslerin öğretim programları içeriği hemen hemen kusursuzdur. Sorun bu derslerin nasıl okutulduklarına, oda ve atelyelerin, işliklerin yeterliliğine, yani fiziksel koşullara ve öğretmen yetiştirme sorununa dayanmaktadır. Ortaokulda zorunlu derslerden olan resim, lisede seçmeli dersler kapsamına girmekte, seçilirse, lise birinci sınıfta haftada iki saat, lise ikide haftada bir saat okunmaktadır. Edebiyat bölümüne ayrılanlar lise ikinci ve üçüncü sınıflarda haftada iki ve bir saatlik zorunlu sanat tarihi dersi almaktadırlar. (Böylece fen bölümüne ayrılanlar seçmeli olarak görmedikleri takdirde lisede artık sanata ilişkin hiçbir ders almamaktadırlar.) Bu derslerin öğretim programları ise çok yüküldür. İlgili bir fakültede okutulacak denli geniş tutulmuş konu dağarı, bu kez de yalnızca aktarma yolu ile verildiğinden, (iyi baskılı kitap, reproduksiyon, diya pozitif ve projeksiyon aygıtları bulunmadığından) öğrenciyi, bu yaşlarda alabileceği sanata ilişkin tek ders olan sanat tarihinden soğutmaktadır.

İlkokullarımızın ders programlarına baktığımızda haftalık 25 saatten yalnızca birinin resim, birinin de müzik dersine ayrıldığı görüyoruz. Ders saatlerinin azlığı bir yana, asıl önemli husus, bu derslerin "programda var, fakat uygulamada yok", gölge dersler olmalarıdır. Özel okullar ve büyük kentlerdeki bazı okullar dışında bu dersler, diğer derslerin manevra alanlarıdır. Programı yetişmemiş bir ders, resim dersinde yetiştirilir, yazdırılması bitmemiş konular yazılır ya da "öğrenci diğer ağır ve ağırlıklı derslerin getirdiği yorulmuşunu (gerçekten de yorulmaktadırlar)" gidermek üzere, öğretmenle birlikte, resim ve müzik derslerinde dinlenir. Resim ve müzik dersleri yapıldığında ise, dersin alanıyla ilgili herhangi bir bilgi akta-

rımı, aydınlatma, kısaca bir ders verme, öğretme yer almamakta ya da çok eksik olarak yer almaktadır. Bunun nedeni o alanda yetişmiş öğretmen olmaması, eğer varsa, onun da yeterli eğitim görmemiş ya da zamanla alana yabancılaşmış olmasıdır. 1926'larda özel olarak resim ve elişleri için yetiştirilen öğretmenler gerilerde kalmıştır.

Okullardaki fiziksel koşullara gelince, varsa atelye ya da odaların donanımı yetersizdir, araç gereç ya yoktur ya da eksiktir, değişen öğrenme içerik ve formlarına uymamaktadır, eksimıştır, çağdışı kalmıştır. Görsel işitsel araçlar ve kullanım malzemesi hemen hiç yoktur. Odaların çok işlevli ve çok yönlü kullanılır biçimde donanımları öngörülmemiştir.

Diğer derslerin fazla yüklenilmiş müfredat programları dolayısıyla sanata ilişkin derslerle diğerleri arasında, söz gelimi Türkçe, tarih ya da yurttaşlık, din ve ahlâk gibi derslerle kurulabilecek işbirliği ve birlikte yürütülebilecek projelere olanak kalmamaktadır.

Sanat derslerinin not ile değerlendirilmesi ise, hele bir bilgi aktarımı yapılamadığına göre bir çelişki yaratmaktadır. Gerek anlayış, gerek öğretmen yetersizliği bakımından başarı ile verilemeyen bu derslerde öğrencilerden bir başarı beklenmesi ve bunun ölçüye vurulması kanımızca doğru değildir.

Kısaca, genel bir sanat politikasının saptanamamış olması, sanat eğitime yönelik ilke ve yöntemlerde ortak görüşlerin belirlenmemiş olması, sınıf öğretmenlerinin sanat eğitimi, alan öğretmenlerinin ise sanat pedagojisi ve didaktik bakımından yetişmelerindeki yetersizlikler, sanata ilişkin ders içi ve ders dışı sürelerin yetersizliği, okullardaki bilgi yarışı, sınıf ve öğrenci sayılarının yüksekliği, çalışma yeri ve eğitim araçlarındaki yetersizlikler ve önemli sorunlardan biri olan okul yöneticilerinin sanat eğitime karşı duyarsızlıkları, ülkemizde sanat eğitimi konusunun üzerinde daha önemle durulması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Estetik eğitim ve sanat eğitimi alanında bilgilerini yenilemek, yeni bilgiler edinmek isteyen öğretmenler için pek fazla olanak da yoktur, bu gerçek de vurgulanmalıdır. (Bu alanda yüksek lisans ve doktora eğitimi veren tek birim, A.Ü. Eğitim Fakültesinde, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümüdür.)

Neler Yapılabilir - Öneriler:

İlköğretimden başlayacak olursak:

1) Çocuğun ilgi, istidat ve yeteneklerine göre yetiştirilmesi, bugünkü ders ve içerik programıyla mümkün değildir. Haftada yirmibeş

SANAT EĞİTİMİ

saatten birini müzik, birini resim-iş dersine ayırmakla yukarda açıklanmış bulunan çağdaş bir sanat eğitiminden beklenenler gerçekleştirilemez. Nerde kaldı ki, resim-iş ve müzik derslerinin saat olarak sayısını çoğaltmakla da bu sorun çözülemez. Bu derslerin belli bir ağırlıkla, yeni bir oranlama ile ele alınması, yörede uygulanmakta olan el sanatlarından da yararlanarak resim-iş derslerinin canlandırılması (söz gelimi niçin her ilkokulda bir çömlekçi tezgâhı ya da kilim tezgâhı olmasın), sanat derslerinin yeni bir programlama ile, oyun, dramatizasyon, tiyatro etkinlikleri gibi süreçlerin de katılmasıyla büyük bir etkinlik olayı haline getirilmesi, ayrıca "temel sanat eğitimi" dersinin zorunlu bir ders olarak yer alması, sorunun en ideal bir çözümüdür. Böylece çocuk ve ergenin yaratıcı süreçler yoluyla kişilik, zekâ ve duygu gelişimi sağlanır, ona yaşayarak, uygulayarak beceri ve davranışlar kazandırırken, ilgi, istidat ve yeteneklerinin de ortaya çıkması, yönlendirilmesi söz konusu olabilir.

2) İlkokullarda resim, müzik gibi derslerin başarı değerlendirilmesi not ile yapılmamalı, buna başka ölçütler getirilmelidir.

3) Sanat eğitimi konusunda her zaman gelip dayanan ana sorun olan öğretmen yetiştirme açısından, sınıf öğretmeni hazırlayan ilköğretmen okullarının ders programlarına "temel sanat eğitimi" dersi kesinlikle konmalıdır.

4) Ortaöğretimde de "temel sanat eğitimi", gerek ortaokul, gerek lise düzeyinde, tekniğe, tasarıma, endüstriyel tasarıma, mimarlığa, ve daha birçok uygulama alanına temel oluşturan bir ders olarak, öğrencileri ilerde seçecekleri meslekler açısından da güdüleyebilecek bir ders olduğundan, programa alınmalıdır.

5) Sanat tarihi dersleri, yaşayan, canlı dersler haline getirilmeli, gezerek, tartışarak öğretilmeli, öğrencilerin kendi toplumlarının kültür ve sanat varlıklarını tanıyıp öğrenmesine öncelik verilmeli, gerek kendi toplumunun gerek evrensel anlamda, çağdaş sanat olaylarına ders açık olmalıdır.

6) Fiziksel koşullar, araç gereç, slayt ve film arşivleri yönünden okullara yardım sağlanmalıdır.

7) Gerek sanat tarihi, gerek sanat eğitimine giren tüm alanlara ilişkin nitelikli kitap, ister çeviri yoluyla, ister alandaki yetişmiş kişilere ısmarlanarak, öğretmenlere alanlarında yayın sağlanmalıdır.

8) Sanat eğitimci ve öğretmenlerinin kuracakları bir dernek, ortak pek çok derdin çözümünün gene ortakça aranmasını sağlayabileceği gibi, elde edilecek kimi yardım ve fonlarla bir ya da birkaç sü-

reii yayın, ayrıca konferans vd. etkinliklerle yurdun çeşitli yörelerindeki meslektaşların dayanışma ve iletişim içinde olmalarını sağlayabilmelidir.

9) Ortak ilke ve yöntemlerin belirlenebilmesi açısından, sanat eğitimi için ilkokul birinci ve ikinci sınıflar için ayrı; üçüncü, dördüncü, beşinci sınıflar için ayrı, ve orta öğretimin iki aşaması için ayrı ayrı olmak üzere sanat dersleri didaktiğinin uzmanlara hazırlanması gereklidir. Sanat eğitimi kuramları üzerinde çalışılmalı, ortak bir kuram saptanmalıdır.

10) Sanat öğretmen ve eğitimcilerinin bilgilerini yenileyebilmeleri için sürekli seminerler, hizmet-içi kurslar düzenlenmelidir. Mümkün olduğunca sınıf öğretmenlerinin de bir sanat dalında yetkinleşmeleri sağlanabilmelidir.

11) Sanat eğitiminin önemi ve gerekliliği konusunda ana-baba ve velinin de eğitilmesi gereklidir. Sanat eğitimi programı geliştirecek uzmanın sanat eğitiminin yararına inanması kadar, ana babanın bu inanca sahip çıkması da önem taşımaktadır. Okuldaki eğitimin amacı ile ana babanın eğitim amacı arasında kurulması gerekli yaklaşım benzerliği, testli sınavlar ve bilgi yarışı ortamında örselenmiştir. Ana-babaların okul bitirme notları, sınav ve test başarılarına olan ilgilerinin hiç olmazsa bir bölümünün ders programlarında yer alıp da yapılmayan ya da yeterlilikle yapılmayan sanat derslerine kaydırılabilmesi zorunludur.

K A Y N A K Ç A

- Field Dick: Change in Art Education (1970), 2. baskı, London 1972.
Gökaydın, Nevide; Hidayet Telli ve Olcay Tekin: İş ve Teknik Eğitimi, Ortaokullar için Öğretmen Rehber Kitabı, İstanbul 1973.
Köksal, Ahmet: "Ortaöğretimde Resim Eğitimi", Milliyet Sanat Dergisi, 7 Kasım 1975, Sayı: 157, s. 4-6.
Otto, Gunter: Kunst als Prozess im Unterricht, Braunschweig 1964.
Otto Gunter: Kunst und Erziehung im industriellen Zeitalter, in: Erziehungswissenschaftliches Handbuch, Th. Ellwein (Derl.), Cilt: 1, Berlin 1969.
Read, Herbert: Education through Art (1943), London 1958.
San, İnci: Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Türkiye İş Bankası Yayınları (1977), 2. baskı, Ankara 1979.
San, İnci: Kuramsal Açından Sanat Eğitimi (basılmamış doçentlik tezi) (Ankara 1980).
Yetkin, Suut Kemal: "Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri", A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1-4, Ankara 1968, s. 125-129.